

TERMINÀLIA parla amb...

Joaquim Rafel i Fontanals, director de les Oficines Lexicogràfiques de la Secció Filològica de l'IEC

Joaquim Rafel i Fontanals (Barcelona, 1943)

Doctor en filologia romànica per la Universitat de Barcelona, on ha exercit de professor més de quaranta anys. L'any 1984 ingressà a l'Institut d'Estudis Catalans com a membre numerari, del qual fou secretari general (1992-1998). Actualment, a la Secció Filològica, dirigeix les Oficines Lexicogràfiques i forma part de la Comissió de

Lexicografia i del grup de treball del nou diccionari normatiu. Dirigeix també el *Corpus textual informatitzat de la llengua catalana* (CTILC). Ha treballat en fonologia i en dialectologia, i ha esdevingut una referència en el món de la lexicografia per la seva implicació en tants projectes lexicogràfics institucionals.

Aquí teniu un resum de l'extensa entrevista que ens ha ofert el Dr. Rafel. Podeu consultar-ne la versió completa a l'edició electrònica.

Heu estat responsable de la segona edició del Diccionari de la llengua catalana, del Diccionari descriptiu de la llengua catalana i d'un diccionari manual en curs de revisió final. Són diccionaris diferents?

Sí, aquests tres diccionaris corresponen a tres tipus de diccionaris ben diferents, tant per la seva concepció com pels seus objectius i per la seva execució.

El primer és un diccionari institucional de caràcter normatiu. És elaborat seguint fidelment els criteris aprovats per la Secció Filològica i conté el lèxic acceptat de manera específica com a normatiu per l'acadèmia, tant des del punt de vista de la representació gràfica com del sentit. Actualment, la Secció Filològica continua treballant en la incorporació de nous elements lèxics i noves accepcions dels mots que ja conté el diccionari, i també en la modificació d'algunes accepcions que ho requereixen. Totes les innovacions són incor-

porades periòdicament a la versió electrònica del diccionari.

En canvi, el diccionari descriptiu suposa tota una novetat, oi?

Sí, el *Diccionari descriptiu de la llengua catalana*, que jo he dirigit, és una obra completament diferent. Si he de resumir les seves característiques fonamentals en poques paraules, diré que, per contrast amb el DIEC, a) no es fonamenta en cap diccionari anterior, sinó que és una obra construïda sobre unes noves bases, b) la seva font exclusiva és el *Corpus textual informatitzat de la llengua catalana*, que conté textos escrits entre 1833 i 1988, amb una extensió total de més de cinquanta milions de mots, i c) no té caràcter prescriptiu, sinó que conté les unitats lèxiques que apareixen en el corpus independentment del fet que pertanyin o no al repertori acceptat com a normatiu.

L'elaboració d'un diccionari d'aquestes característiques per part d'una

acadèmia de la llengua es justifica per la creença que un millor coneixement de la realitat de la llengua pot contribuir a prendre unes decisions normatives més ben fonamentades; en el cas de l'Institut d'Estudis Catalans, aquesta justificació és doble, perquè entre les seves missions estatutàries té no solament l'establiment de la normativa lingüística, sinó també «ocupar-se de l'estudi de la llengua».

D'altra banda, aquest diccionari s'aparta en molts aspectes dels diccionaris corrents elaborats per al gran públic; sense pretendre ésser un diccionari teòric, comparteix amb aquest tipus d'obres alguna de les seves característiques: no té un caràcter pragmàtic ni una finalitat pedagògica, la seva realització pretén el màxim rigor científic a partir de l'anàlisi sistemàtica dels contextos en què apareixen les diferents unitats lèxiques, la seva formulació aspira a un alt grau d'explicitud i utilitza una certa formalització en el llenguatge i en la presentació.

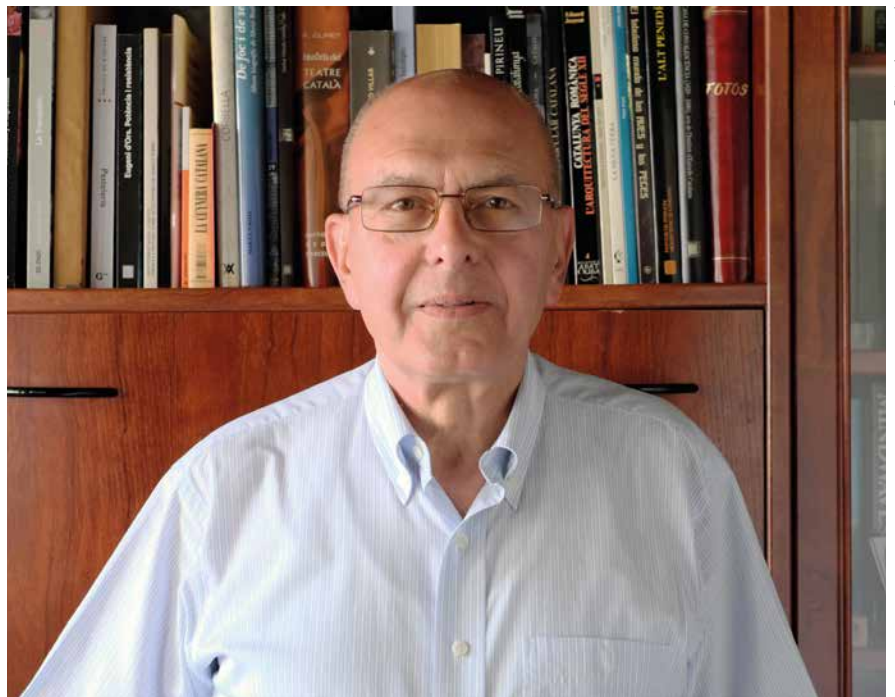
TERMINÀLIA parla amb... Joaquim Rafel i Fontanals

Com a conseqüència, els seus usuaris ideals són els professionals de la llengua; no pretén, però, adreçar-se només als especialistes, sinó que, a més d'ésser útil per a ells, intenta estar a l'abast de qualsevol usuari mitjanament culte interessat en els problemes de la llengua; pretén, en suma, presentar el contingut del diccionari combinant el rigor en el tractament de la informació amb la claredat expositiva i amb la facilitat d'interpretació.

Quina mena de diccionari és el manual que esteu acabant?

La darrera obra que ha estat sota la meua responsabilitat és una segona edició del *Diccionari manual de la llengua catalana*, que havia publicat l'Institut l'any 2001. Tenint en compte que la primera edició del Diccionari manual havia representat en alguns aspectes un cert avenç metodològic respecte del DIEC, es podia fer un pas més en la innovació metodològica, seguint les tendències actuals en la descripció del lèxic i aprofitant en part l'experiència adquirida en la redacció del *Diccionari descriptiu*.

A part de mantenir en línies generals les innovacions de la primera edició i d'aplicar-les més sistemàticament, alguns dels criteris més rellevants d'aquesta segona edició són resumidament: la distribució de la informació en articles, basada en criteris estrictament formals; l'adequació de les categories i subcategories lèxiques a les establertes en la nova gramàtica de l'Institut; la incorporació d'informació específica sobre la combinatòria lèxica; l'ordenació de les accepcions segons criteris d'ús; l'agrupació de les locucions classificades per ordre alfabètic en una secció pròpia dins l'article que els correspon, i la incorporació de comentaris per a orientar l'usuari sobre restriccions diatòpiques o de registre o sobre peculiaritats de caràcter morfològic o sintàctic, seguint els criteris dels acords presos per la Secció Filològica que caldrà aplicar en el futur en els treballs normatius.

Fot: arxiu personal

Una de les característiques del *Diccionari manual* és que, tot i ésser un diccionari diferent del diccionari normatiu —no solament per la seva extensió i per la seva finalitat, sinó també pel seu contingut i la seva estructura— no s'ha d'apartar de la normativa lèxica establerta. Com és sabut, la normativa establerta és explícita en certs aspectes, però no ho és en altres i això fa que els redactors hagin plantejat qüestions o dubtes, que en la major part de casos es refereixen als límits de la normativa, i que calia resoldre. D'altra banda, en el text del diccionari normatiu (en les definicions o en els exemples) es troben mots usats en sentits o en construccions sintàctiques que no són descrits en els articles corresponents del mateix diccionari. L'anàlisi d'aquesta problemàtica, que encara no s'ha tancat, ha originat ja alguns canvis en el diccionari normatiu.

Com a conclusió, podem dir que la segona edició del *Diccionari manual*, igual que la primera, és una obra molt més reduïda que el DIEC2 pel que fa al nombre d'unitats lèxiques tractades (a grans trets, aproximadament la meitat o menys), però, com a conseqüència d'una descripció més detallada i completa del lèxic,

el text del diccionari és bastant més extens que el de la primera edició, tot i que en aquesta ja es va practicar en molts casos una moderada amplificació del text del DIEC. La redacció d'aquest diccionari s'ha acabat recentment i, després d'una sèrie de revisions i de la construcció de la interfície d'accés corresponent, serà posada a disposició del públic.

En aquest número de TERMINÀLIA ens interessem pel tema de la presència de la terminologia dins dels diccionaris de llengua general. S'ha dit que el diccionari Fabra (DGLC) era un diccionari amb força terminologia si tenim en compte l'època de la redacció. Hi esteu d'acord?

És evident que el diccionari Fabra conté un nombre important de mots pertanyents al vocabulari especialitzat de caràcter científic o tècnic, però això no ha de sorprendre gaire, perquè és una tendència general en la lexicografia que els diccionaris generals de llengua solen incloure un percentatge important de termes especialitzats, a més dels que formen part del lèxic que anomenem comú. Algunes prospeccions que s'han fet sobre diccionaris d'altres llengües, especialment el fran-

Sessió en memòria d'Antoni M. Badia i Margarit (IEC, 12/11/2015)

cès i l'anglès, estimen que la major part dels diccionaris generals solen tenir al voltant d'un 40 % de mots que pertanyen a aquesta categoria, i que la presència del lèxic especialitzat en aquests diccionaris augmenta amb el pas del temps. De tota manera, a l'hora de fer avaluacions hem de tenir present que els límits entre allò que es considera un terme d'especialitat i un mot pertanyent al lèxic comú té una zona d'intersecció més o menys important.

I en el DIEC2, quina presència hi té la terminologia?

Podríem començar dient que el DIEC2 és bastant generós pel que fa a les unitats lèxiques que pertanyen a una o més àrees d'especialitat; és a dir, conté bastanta terminologia. Des del punt de vista numèric, podem dir que el 50 % de les accepcions del diccionari estan associades a una, o més d'una, àrea d'especialitat. Cal tenir present que en alguns casos no és obvi si una accepció determinada ha d'ésser associada o no a una àrea d'especialitat; ja he dit abans que els límits

entre allò que anomenem lèxic comú i el lèxic especialitzat són imprecisos, i, de fet, en alguns casos s'ha optat per assignar a una accepció la marca d'especialitat i la de lèxic comú. En posaré només dos exemples: els articles *calze* i *cor*. L'article *calze* té una accepció marcada com a lèxic comú i religió, una altra com a lèxic comú i botànica, una altra només com a arqueologia i una altra només com a medicina. En l'article *cor*, que és molt més complex, l'accepció més general està marcada com a lèxic comú, però també com a medicina i zoologia; hi ha sis accepcions marcades exclusivament com a lèxic comú, i fins a vuit accepcions més amb marques d'especialitat (genealogia i heràldica, jocs i esports, indústria tèxtil, ciència forestal, botànica i indústries de la fusta); a més, hi ha tres locucions que també tenen assignada àrea d'especialitat (zoologia invertebrats, agricultura i botànica, i obres públiques).

Quins són els criteris que es van emprar per seleccionar la terminologia del DIEC2 l'any 2007?

És evident que els criteris per a la incorporació del lèxic d'especialitat en el diccionari no poden ésser arbitraris o intuïtius; per això, a l'hora de decidir quins termes s'hi incorporaven, s'establiren una sèrie de condicions. Es prenia en consideració el nivell de representació que tenia l'àrea en qüestió en el diccionari, si el terme proposat estava documentat en altres fonts lexicogràfiques, si corresponia a un nivell d'especialització alt, mitjà o baix, si es tractava d'un mot genuí o no, si estava ben format en el cas dels neologismes, i algun altre. En el cas dels aminoàcids, per exemple, se'n van incloure al diccionari vint-i-sis, els anomenats *essencials* i alguns dels *proteics no essencials* que tenen una funció important en la formació de les proteïnes.

Una altra qüestió important és que la tasca realitzada amb el lèxic d'especialitat no es limità a l'ampliació de la nomenclatura, és a dir, a la incorporació de mots nous, sinó que se sotmeteren a la consideració dels especialistes les definicions dels termes que ja figuraven en

el diccionari Fabra a fi de veure si les definicions havien d'ésser actualitzades, o bé si s'hi havien d'afegir noves accepcions. Només posaré un exemple d'un cas ben extrem, el de *virus*; aquest terme apareix ja al diccionari de Labèrnia (1840) definit de la manera següent: «Pos-terma, mal humor»; el diccionari Fabra el defineix com «Metzina que conté l'agent excitador d'una malaltia infecciosa, per mitjà del qual la malaltia és comunicada o transmesa. El *virus de la verola*. Inocular el *virus de la vacuna*. | Humor maligne. | Fig. Malignitat.» Al DIEC2, amb mínimes diferències respecte al DIEC1, l'article és molt més complex:

1 m. [LC] [BI] [MD] Individu d'un grup d'agents infecciosos submicroscòpics, històricament units pel fet de no poder ésser retinguts per filtres bacterians, paràsits endocel·lulars obligats de plantes, animals i bacteris, que consta d'un nucli central constituït per àcid desoxiribonucleic o per àcid ribonucleic i envoltat per una coberta proteica o càpsida. El *virus de la verola*. Inocular el *virus de la vacuna*.

1 2 [BI] [MD] **virus DNA** Virus constituït per àcid desoxiribonucleic.

1 3 [BI] [MD] **virus RNA** Virus constituït per àcid ribonucleic.

2 m. [LC] [MD] Humor orgànic patològic, especialment el pus.

3 m. [LC] Cosa molt nociva o maligna. El *virus del racisme*.

4 m. [IN] Programa d'ordinador que té capacitat per a reproduir-se i transmetre's independentment de la voluntat de l'usuari, sovint creat amb intencions destructives o il·legals.

Quin és, a parer vostre, el volum idoni de la terminologia en un diccionari general?

La presència més o menys abundosa de lèxic d'especialitat en un diccionari és una qüestió opinable. Si es tracta d'un diccionari comercial promogut per una empresa mercantil, això depèn evidentment del pla editorial; de si es vol fer un diccionari més extens o més reduït, o de caràcter més o menys enciclopèdic. Si ens limitem a la lexicografia institucio-

nal o, més concretament, acadèmica, també hi ha diversitat d'opinions.

Recordo que un conegut lexicògraf francès que va visitar un dia l'Institut, en veure el DIEC, va dir que allò no era un diccionari normatiu d'una acadèmia; hi sobraven tots els termes exclusivament d'especialitat. L'Institut, en canvi, ha optat per ésser relativament generós amb el lèxic especialitzat, en primer lloc, per satisfer la necessitat de l'usuari de conèixer el significat d'un mot desconegut que sent o troba en un text, necessitat que també podria satisfer consultant un diccionari especialitzat, o avui simplement cercant-lo per Internet; però en segon lloc i sobretot

La major part dels diccionaris generals solen tenir al voltant d'un 40 % de termes especialitzats

per donar a l'usuari l'instrument necessari per a usar correctament els termes quan hagi de produir un text en el qual els hagi d'utilitzar. Manuel Corachan, en la introducció del *Diccionari de medicina* (1936), diu «pretenem que el diccionari solucioni tres problemes importants amb els quals topa diàriament el metge català. El primer, escriure els seus treballs, i fer les seves conferències en un català correcte.» Això, que potser no és tan necessari per a d'altres llengües, continua essent-ho per al català, que està molt sotmès a pressions i influències foranes.

Quin hauria de ser el paper de la terminologia en un diccionari del segle XXI?

Sobre el paper de la terminologia en els diccionaris del segle XXI, no crec que difereixi fonamentalment del que té en els diccionaris anteriors més que en aquells aspectes que

deriven de l'evolució dels diccionaris en general. D'una banda, es pot confirmar la tendència a l'augment del lèxic d'especialitat en els diccionaris a mesura que passa el temps, que ja és una tendència detectada en estudis fets sobre d'altres llengües; de l'altra, hem d'ésser conscients que, per a cobrir l'objectiu d'obtenir informació sobre el significat d'aquests termes, la tecnologia d'avui ofereix mitjans al marge del diccionari general convencional. Si més no en els diccionaris normatius, es manté, però, l'objectiu de facilitar els instruments per a una correcta utilització de la llengua.

Quina mena de definicions han de dur les entrades terminològiques?

En qualsevol diccionari, en línies generals i sense entrar en detalls, hauríem de fer una distinció d'entrada entre els mots que són susceptibles d'una definició lingüística dels que tenen una definició enciclopèdica. Entre els primers, hi ha la major part de verbs, que són predicatius, i els adjectius i els noms predicatius (*desitjós, odi*); entre els segons, hi ha els noms no predicatius, que són la majoria. La descripció dels primers en un diccionari hauria de comprendre, a més de la categorització lèxica (nom, verb, etc.), i del que entenem més correntment per significat (és a dir, les seves propietats semàntiques), també les seves propietats sintàctiques (és a dir, la seva estructura argumental). En el cas dels segons (*cadira, got, corda*), la definició és pròpiament de caràcter enciclopèdic, perquè, de fet, sol ésser una descripció de la realitat que designen, del seu referent.

En el cas del lèxic d'especialitat, ens trobem que la major part són noms i la major part d'aquests són no predicatius (estudis fets sobre diversos diccionaris han conclòs que en els diccionaris generals, mentre que en el lèxic comú hi sol haver un 28 % de noms, en el lèxic especialitzat aquest nombre s'eleva al 44 %; d'altra banda, en els diccio-

naris especialitzats els noms solen ocupar el 80 % de la nomenclatura). Aquests mots requereixen una definició enciclopèdica. Es dona, a més, la circumstància que en la definició de la major part d'aquests mots, especialment en els de més alt nivell d'especialització, intervenen també mots de caràcter científic o tècnic, que tenen, al seu torn, una definició també enciclopèdica.

Una definició enciclopèdica com la que fan els experts o una definició adaptada?

La qüestió de la definició de la terminologia en un diccionari general és de difícil solució, perquè s'ha de

El 50 % de les accepcions del DIEC2 estan associades a una, o més d'una, àrea d'especialitat

combinar un cert rigor científic amb la facilitat de comprensió per part de l'usuari potencial del diccionari, i això s'aconsegueix rarament, i el pitjor del cas és que sovint ni es pretén. L'especialista tendeix a fer unes definicions complexes, que solen ésser de difícil interpretació per part de l'usuari comú. Durant l'elaboració del DIEC2 ens vam trobar en situacions bastant compromeses en què un especialista no volia canviar ni un mot de les seves definicions (que eren detallades descripcions de la cosa en termes tècnics) amb l'argument que si un alumne seu no li incloïa tots aquells detalls en un examen el suspendria.

En alguns casos pot ésser molt difícil reduir a una definició de diccionari els trets que distingeixen una unitat lèxica d'una altra de pròxima. Un especialista en botànica em deia que hi ha espècies vegetals que només es poden distingir d'altres de pròximes a partir dels resultats de les anàlisis fetes amb un microscopi

electrònic, els quals són difícils de traduir a un llenguatge comprensible pel públic no especialitzat.

Hi ha unitats lèxiques que es refereixen a substàncies o productes que tenen alguna utilitat pràctica en la vida corrent dels ciutadans o alguna aplicació en la indústria; si això s'indica, pot ajudar a la comprensió de la definició o a la identificació del referent corresponent. El tractament que en fan els diccionaris és molt divers. El mot *pectina*, per exemple, és definit per Fabra com «Substància neutra que ocorre en molts teixits vegetals i forma amb l'aigua solucions viscoses»; el DIEC1 el defineix de la manera següent: «Substància neutra pròpia de les parets cel·lulars, formada per àcids poligalacturònics, de cadena llarga, més o menys esterificats amb metanol»; el DIEC2 el defineix de manera semblant, afegint, però la precisió, recuperada de Fabra, que les parets cel·lulars són vegetals, però no es fa cap referència a possibles utilitats d'aquesta substància. En la majoria de diccionaris consultats del castellà, del francès, de l'italià, de l'anglès i del portuguès, es fa constar que la *pectina* té propietats gelificants o que és utilitzada en l'elaboració de melmelades i geles, o més generalment en la indústria farmacèutica o cosmètica. En altres casos, el DIEC sí que fa referència a possibles utilitats: «**glutamamatosidic** Additiu alimentari que intensifica el gust, de fórmula $\text{HOOCCH}_2\text{CH}_2\text{CH}(\text{NH}_2)\text{COONa}$, emprat en derivats de la carn, sopes preparades i altres aliments en conserva.»

Quin és el tractament de la variació terminològica als diccionaris de l'Institut?

Crec que es pot dir que a l'Institut hi ha hagut sempre sensibilitat per la variació lingüística. Al diccionari Fabra apareixen ja els sinònims *mató*, *recuit* i *brossat*, i, més tard, a la tercera edició (1962), entre els mots afegits per la Secció Filològica, apareix *brull*. Durant l'elaboració del

DIEC, s'incorporaren al diccionari mots d'àmbit regional suggerits per membres dels diferents territoris.

D'altra banda, en els treballs previs per a establir els criteris per a un nou diccionari s'especifica que, d'acord amb el concepte d'estàndard aplicat per la Secció Filològica en la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana*, s'estableix que el diccionari té un caràcter composicional i que té com a objectiu reforçar la unitat de la llengua i aconseguir que tots els parlants s'hi sentin representats; en conseqüència, el cabal lèxic del diccionari ha d'incloure no solament les unitats lèxiques compartides per totes

La qüestió de la definició de la terminologia en un diccionari general és de difícil solució

les grans varietats territorials, sinó aquelles que són pròpies només d'una varietat o, fins i tot, aquelles que són pròpies d'àrees més reduïdes; en aquests casos amb comentaris orientatius de l'ús.

Pel que fa a les unitats terminològiques, també s'especifica que portaran indicació de l'àrea temàtica corresponent i de l'ús en la llengua comuna quan correspongui; a més s'inclouran unitats terminològiques obsoletes convenientment marcades quan calgui. Aquests criteris són els que, de fet, s'han aplicat ja al DIEC, que inclou com a sinònims, per exemple *verola* i *pigo-ta*; *catarro*, *coriza* i *distenta* o *xarampió* i *pallola*. Pel que fa a l'obsolescència de la terminologia, és a dir, a la variació cronològica, al DIEC hi ha unes cent cinquanta unitats terminològiques marcades amb l'etiqueta OBS., que en rigor s'aplica a aquells termes que han estat reemplaçats per altres en el llenguatge especialitzat actual, com *esperma-*

Font: Secció Filològica de l'IEC

Reunió de la Secció tinguda a casa de Francesc de B. Moll el 13 d'octubre de 1985. D'esquerra a dreta, hi ha Antoni M. Badia i Margarit, Joan Bastardas, Antoni Ferrando, Vicent Pitarch, Joaquim Rafel, Joan Miralles i Josep M. Llopart.

tozou, substituït per *espermatozoide*; *acmita*, per *egirina*; *albuminoide*, per *proteïna*; *diastasa*, per *amilasa*; *ferment*, per *enzim*; *hidrat*, per *hidròxid*; *mongolisme*, per *síndrome de Down*; *orictognòsia*, per *mineralogia*; *saturn*, per *plom*; *ut*, per *do* (nota musical); en altres casos, però, és el mateix concepte que ha estat abandonat pels especialistes, sense que hagi estat reemplaçat per cap altre mot, com és del cas de *òvids*, que es defineix: «*Família de mamífers artiodàctils que comprenia els ovins i els caprins*», o de *zoòfit*, definit com: «*Divisió biològica, en la classificació de Cuvier, que incloïa els cnidaris, els porífers i els briozous actuals, tots ells d'aspecte semblant a una planta*». La raó d'incloure aquests mots obsolets en el diccionari és que l'usuari pot trobar-los encara, uns més que altres, en els textos actuals o textos de fa uns quants anys.

Per on preveieu que caminarà la transformació de la lexicografia en les properes dècades?

Alguns dels estudiosos que s'han dedicat a analitzar la situació de la lexicografia en el moment actual solen parlar en el millor dels casos de període de transició o, fins i tot, de crisi d'identitat. Si se'm permet una imatge, és com aquell caminant que ha perdut el camí, però no se n'adona i continua caminant; no arribarà mai al seu destí. Recordo una vegada que un físic de la Catalunya del Nord, explicant-me les vicissituds de la seva vida, em va dir que hi ha moments en què cal *faire le point*, i m'explicà que aquesta és una expressió francesa del vocabulari mariner que s'utilitzava quan un vaixell havia perdut el rumb; aleshores, calia aturar el vaixell perquè era perillós continuar navegant i posar els plànols i la brúixola sobre la taula per poder orientar-se. Podríem dir que a la lexicografia li convé *faire le point*; per a arribar a bon port, cal seguir una bona direcció, tot i que de vegades el camí pot ser difícil.

La major part dels estudis sobre diccionaris són de caràcter informatiu,

descriptiu o interpretatiu, és a dir, intenten explicar les característiques de tal o tal diccionari, a vegades comparant diccionaris entre ells. Són pocs els que, a més d'estudiar allò que s'ha fet, fan propostes per a uns nous i millors diccionaris que apliquin les teories més avançades sobre el lèxic i satisfacin més plenament les necessitats dels usuaris actuals.

Es fa molt difícil dir si la lexicografia podrà sortir de la seva crisi d'identitat i podrà trobar el seu camí en els propers decennis.

Si hagués de resumir molt breument quins em sembla que són els aspectes que haurien de ser tinguts en compte per a l'elaboració de diccionaris que satisfacin les expectatives a què m'he referit, diria que, d'una banda, no poden ignorar-se els avenços fets els darrers anys per la lingüística, especialment en la descripció del lèxic, i, de l'altra, que hem d'ésser conscients de l'extraordinari desenvolupament de la

informàtica, que transforma completament els mètodes de treball tradicionals i la mateixa naturalesa de l'obra realitzada: el mateix concepte de diccionari.

En aquest context, perd sentit el diccionari concebut com a llibre imprès, en favor del diccionari electrònic consultable mitjançant Internet. No hem de confondre un diccionari tradicional consultable per Internet, amb un diccionari electrònic, que és una estructura de dades que pot ésser interrogada des de diferents perspectives. S'ha arribat a afirmar que un diccionari imprès és obsolet des de l'endemà mateix de la seva publicació.

No puc deixar de fer referència, però, a la dificultat que progressin les innovacions metodològiques en lexicografia, especialment en la lexicografia comercial, que està condicionada per criteris mercantils, però també en la lexicografia institucional, a causa de la pressió de sectors immobiliars dins les mateixes institucions. No podem oblidar tampoc, d'altra banda, que l'elaboració de bell nou d'un diccionari no és una tasca fàcil. Referint-se a la dificultat d'una labor com aquesta, que atribueix a diverses raons, André Clas, un dels col·laboradors del lingüista i lexicògraf rus Igor Mel'čuk, diu que, si els autors de diccionaris tinguessin consciència d'aquestes dificultats, renunciarien a la seva feina abans de començar el treball.

I en el cas dels diccionaris de l'Institut d'Estudis Catalans?

Com he dit, des de fa temps l'Institut té el projecte d'elaborar un nou diccionari normatiu sobre unes noves bases, seguint els principis de la lexicografia moderna, i en aquests moments s'està avançant

d'una manera decidida cap a aquest objectiu amb l'establiment dels criteris que han de guiar-ne l'execució.

En relació amb aquesta qüestió, em plau recordar les paraules d'Antoni M. Badia, aleshores president de la Secció Filològica, al final de la seva introducció a la primera edició del DIEC (1995): «Potser sí, doncs, que

Un diccionari imprès és obsolet des de l'endemà mateix de la seva publicació

un dia, certament encara llunyà, hom podrà pensar en un diccionari de la llengua catalana moderna, elaborat partint d'un conjunt colossal de peces soltes, segons els plantejaments actuals de la lexicografia, amb independència quant als mètodes i sense servituds respecte a una obra anterior, de manera que considerar-se'n hereu no sigui un llast, sinó un honor.»

Sou també autor d'un manual de referència en lexicografia (Editorial UOC, 2005).

Aquest manual de lexicografia fou un encàrrec de la Universitat Oberta de Catalunya (UOC).

Se'n publicà una primera versió l'any 2002, com a primera part d'un dels manuals d'aquesta universitat destinats a cobrir una matèria de la llicenciatura (*Lexicografia i terminologia*). Els devia agradar el que vaig fer i em proposaren de publicar-ho com a llibre independent, que aparegué el 2005. Si no hagués estat aquest encàrrec, amb tota probabilitat aquest llibre no existiria; de fet, no em penedeixo d'haver-lo escrit.

Heu fet en lexicografia tot el que volíeu fer?

Cada un dels projectes de lexicografia que he promogut, que he dut a terme, en què he participat o que he dirigit té la seva història particular, que, en algun cas, seria llarg d'explicar. D'alguns ja n'he parlat responent a les preguntes d'aquesta enquesta. Recordo especialment el primer d'aquests projectes, el *Diccionari invers amb informació morfològica*, publicat l'any 1990, en col·laboració amb el col·lega Joan Mascaró, que ens va fer analitzar a fons el *Diccionari general de la llengua catalana*, que vam utilitzar com a font exclusiva. Després vingué el *Diccionari de freqüències* (tres volums entre 1996 i 1998), com un dels primers resultats del *Corpus textual informatitzat de la llengua catalana*, i després els altres, de què ja he parlat.

He tingut la sort, al llarg de la vida, de poder emprendre alguns projectes de notable envergadura i, sobretot, de poder-los acabar, cosa que no sempre és possible en les obres de caràcter lexicogràfic. He esmentat en diverses ocasions una frase del lexicògraf castellà Manuel Seco, que diu: «El cementerio de la lexicografía está lleno de tristes ejemplos de diccionarios frustrados.»

Quan giro la mirada endarrere, com ara, i penso en tots aquests projectes, no puc evitar d'evocar totes les persones que a l'Institut han posat la seva confiança en mi per a tirar-los endavant i en els nombrosos tècnics que, amb la seva participació i gran competència, els han fet possibles.

CONSELL DE REDACCIÓ